

## Τα Ευρωπαϊκά Κοινωνικά Κράτη μετά τη Μεγάλη Ύφεση

Μαρία Πετμεζίδου  
Δημοκρίτειο Παν/μιο Θράκης

### Περίληψη

Τα Ευρωπαϊκά κράτη πρόνοιας αντιμετωπίζουν οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές πιέσεις από τις αρχές της δεκαετίας του 1990. Η μεγάλη ύφεση του 2007-8 επιδείνωσε αυτές τις πιέσεις και δημιούργησε ένα πλαίσιο στο οποίο ήταν δυνατές νέες και πιο ριζικές αντιδράσεις. Η εισήγηση αυτή εξετάζει τις κύριες προκλήσεις που αντιμετωπίζουν τα, Ευρωπαϊκά κράτη πρόνοιας, σχολιάζει τις ανταποκρίσεις στην ύφεση, και διερευνά τις διάφορες πιθανές μελλοντικές κατευθύνσεις μετασχηματισμού.

Τα υφιστάμενα δεδομένα σχετικά με τις εξελίξεις στον Ευρωπαϊκό χώρο προβάλλουν στοιχεία σύγκλισης μέσα σε ένα πλαίσιο σημαντικών διατηρούμενων διαφορών, παράλληλα με διακριτά εθνικά πρότυπα αλλαγής. Αυτά τα δεδομένα υποστηρίζουν πτυχές τριών βασικών ερμηνευτικών προοπτικών που αναπτύχθηκαν κατά τις δεκαετίες του 1990 και 2000: (α) Σύγκλιση προς ένα κοινό μοντέλο ως ανταπόκριση στην παγκοσμιοποίηση, την τεχνολογική αλλαγή, τις νέες μορφές διευθυντισμού, τις δημογραφικές αλλαγές ή άλλους ευρείας εμβέλειας παράγοντες. (β) Δομική ποικιλομορφία μεταξύ πολιτικο-οικονομικών διαρθρώσεων, που οδηγεί σε διαφορετικές τροχιές μεταρρύθμισης ανάλογα με την αλληλεπίδραση εσωτερικών και εξωτερικών πιέσεων (π.χ. «ποικιλίες καπιταλισμού», «καθεστώτα κοινωνικής πρόνοιας» κ.λπ.). (γ) Η «πέραν της συνέχειας» σκοπιά, η οποία υποστηρίζει ότι οι θεσμοί θα εξελιχθούν με την πάροδο του χρόνου ως αποτέλεσμα πολύπλοκων διαδικασιών εντός των εθνών-κρατών προς κατευθύνσεις δύσκολα προβλέψιμες (βλ. Streeck and Thelen 2005). Υπό το πρίσμα αυτών των προσεγγίσεων εξετάζονται, σε μακρο-επίπεδο, οι πορείες μεταρρύθμισης των κοινωνικών κρατών ιδιαίτερα από τη Μεγάλη Ύφεση και μετά, οι συνακόλουθες κοινωνικές διαιρετικές τομές και οι πιθανές αναδιατάξεις της κοινωνικής αλληλεγγύης.

Οι τρέχουσες πολιτικές μπορούν σχηματικά να ομαδοποιηθούν σε αναλυτικά διακριτές κατηγορίες (βλ. υπό δημοσίευση συλλογικό τόμο που επιμελήθηκαν οι Taylor-Gooby et al.). Οι δύο κύριες κατηγορίες συνεπάγονται τη δραστική υποχώρηση της κρατικής παρέμβασης και συνίστανται στην κυριαρχούσα νεοφιλελεύθερη λιτότητα και την άμεσα συνδεδεμένη με αυτήν ιδεολογική δέσμευση για ενίσχυση της ατομικής ευθύνης και του ρόλου του ιδιωτικού τομέα. Ωστόσο, άλλες μεταρρυθμίσεις συνιστούν νέες μορφές παρέμβασης, όπως: (α) Η «κοινωνική επένδυση» με έμφαση στην εκπαίδευση, την έρευνα και την ανάπτυξη, τις παροχές που διευκολύνουν την γυναικεία εργασία και δημιουργούν ευκαιρίες απασχόλησης κυρίως για άτομα χαμηλής ειδίκευσης, μετανάστες, και άλλες ομάδες. (β) Παρεμβάσεις που αποδίδονται με τον όρο προ-διανομή (pre-distribution, βλ. Hacker 2011) και συνίστανται σε μια στροφή από τις κοινωνικές δαπάνες στη ρύθμιση (π.χ. της αγοράς εργασίας με σκοπό την ενίσχυση των αδύναμων ομάδων του εργατικού δυναμικού). (γ) Προσεγγίσεις που αντιστρατεύονται άμεσα την λιτότητα και τις νεοφιλελεύθερες παραδοχές και εκφράζονται μέσα από κινήματα ενάντια στη λιτότητα. (δ) Μια ακόμη κατεύθυνση μετασχηματισμού συνίσταται στην άνοδο του «προνοιακού σωβινισμού», ιδιαίτερα στις χώρες προς τις οποίες παρατηρείται μεγάλο μεταναστευτικό ρεύμα. Οι παραπάνω νέες μορφές παρέμβασης μπορούν να συνυπάρχουν μέσα από διάφορους συνδυασμούς. Επιπλέον, οι αλλαγές στην άσκηση πολιτικής δημιουργούν νέες κοινωνικές διαιρετικές τομές, οι οποίες προβάλλονται στις ανακατατάξεις στο πολιτικό πεδίο με την υποχώρηση της δύναμης των παραδοσιακών κεντρο-αριστερών και κεντρο-δεξιών κομμάτων και την ανάδυση νέων κομματικών μορφωμάτων κυρίως στα άκρα του πολιτικού φάσματος.

Η εισήγηση αποτελείται από δύο ενότητες. Η πρώτη ενότητα παρέχει μια σφαιρική εικόνα των τάσεων εξέλιξης των κοινωνικών δαπανών (και επιμέρους κατηγοριών αυτών) στις χώρες της ΕΕ. Με βάση αυτά τα εμπειρικά, συγκριτικά δεδομένα, και το παραπάνω αναλυτικό

πλαίσιο, η δεύτερη ενότητα επισκοπεί τις πορείες μεταρρύθμισης και τις συνακόλουθες νέες κοινωνικές διαιρετικές τομές στον Ευρωπαϊκό χώρο. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στις χώρες της Νότιας Ευρώπης, και τις συγκλίσεις και αποκλίσεις των μέτρων πολιτικής. Τέλος, γίνεται αναφορά στην πρωτοβουλία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για έναν «Ευρωπαϊκό Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων», ως μοχλό ενίσχυσης του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Μοντέλου. Αν και τα σενάρια μιας Ευρώπης δύο (ή πολλών) ταχυτήτων που πρόσφατα επανεμφανίστηκαν στον δημόσιο διάλογο δεν αφήνουν πολλά περιθώρια αισιοδοξίας για την πρωτοβουλία αυτή.

Hacker, J. 2011 Hacker, J. (2011) The institutional foundations of middle-class democracy, *Policy Network*, electronically available at <http://www.policy-network.net/content.aspx?CategoryID=354&ArticleID=3491&fp=1>, accessed 30/11/2016.

Streeck, W. and Thelen, K. (eds) (2005). *Beyond Continuity*, Oxford: Oxford University Press.

Taylor-Gooby, P., Leruth B. and Chung H. (eds) (2017, forthcoming). *After Austerity. Welfare State Transformation in Europe after the Great Recession*. Oxford: Oxford University Press (with contributions by J. G. Andersen, A. Guillén, J.-O. Heuer, B. Hvinden, S. Mau, E. Pavolini, M. Petmesidou and M. A. Schoyen).